

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

СИТНИК ОЛЬГА ВАСИЛІВНА

УДК 82.09:82-32

**МАЛА ПРОЗА В. ФОЛКНЕРА І М. ХВИЛЬОВОГО:
ФОРМИ ТА ЗАСОБИ ПСИХОЛОГІЗМУ**

10.01.05 – порівняльне літературознавство

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Тернопіль – 2010

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
КЕБА Олександр Володимирович,
Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка,
проректор
з наукової роботи, завідувач кафедри зарубіжної літератури

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
ЛІМБОРСЬКИЙ Ігор Валентинович,
Східноєвропейський університет економіки і менеджменту (Черкаси),
завідувач кафедри теорії і практики перекладу та компаративістики

кандидат філологічних наук
КОХАНСЬКА Ірина Станіславівна,
Кременецький обласний гуманітарно-педагогічний інститут імені
Тараса Шевченка, доцент кафедри англійської філології

Захист відбудеться 10 листопада 2010 року об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.02 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

Автореферат розісланий 8 жовтня 2010 року.

В.о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої ради

В. Л. Гижий

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реферована дисертація долучається до царини американо-української компаративістики – відносно нової галузі літературознавчої науки, яка останнім часом продуктивно розвивається. Для дослідження обрано малу прозу Вільяма Фолкнера та Миколи Хвильового в аспекті психологізму. Попри те, що письменники належать до різних національних культур і за домінантами своїх художньо-естетичних систем можуть бути віднесені до різних літературних традицій та напрямів, естетика й поетика їхнього художнього мислення визначалася найновішими тенденціями “духу часу”. Серед чинників, що створюють підстави для типологічного зіставлення спадщини цих авторів, особливо виразними є властиве їм гостре відчуття катастрофічності сучасної доби і зумовлене цим переконання в необхідності перебудувати систему поетикальних прийомів, прагнення відкрити нові перспективи художнього втілення специфіки внутрішнього життя особистості. Саме “новітній психологізм”, що виник як реакція на усвідомлення ускладненого, почасти незбагненого психічного світу людини, склав присутній зміст творчих шукань Фолкнера і Хвильового.

Закономірним є звернення до малої прози, в якій і Фолкнер, і Хвильовий є визнаними майстрами. На межі століть і в перші десятиліття ХХ віку саме мала проза виявилась догідним експериментальним полем, на якому естетичні досліди могли проводитись швидко й водночас результативно. Пріоритет динамічних і фрагментарних форм перед розлогими і громіздкими художніми конструкціями у відображенні напружених конфліктів епохи стає на той час незаперечним. Знаменно, що суголосна розробка цього жанру багатьма письменниками, зокрема Фолкнером та Хвильовим йшла по лінії заглиблення у внутрішній світ особистості, переходу у площину латентних психологічних структур людини, яка внаслідок соціально-історичних катаклізмів опинилась перед лицем зрушеного зі звичних підвалин, дисгармонійного й жорстокого світу.

Актуальність даної роботи полягає передусім у тому, що попри очевидну активізацію компаративістичних досліджень в Україні, в тому числі й у сфері порівняльної типології української та американської культур, сьогодні все ще зберігається гостра потреба у зіставленні найбільш виразних її літературних представників з погляду відображення в їхній творчості загальних закономірностей соціально-історичного і художньо-естетичного процесів. Творчість Фолкнера і Хвильового неодноразово вивчалася одноосібно й у контексті доби. У монографіях і статтях провідних вітчизняних та зарубіжних літературознавців – В.П. Агеєвої, М.А. Анастасєва, Ю.М. Безхутрого, О.І. Білецького, К. Брукса, О. Вікері, Б.Т. Грібанова, Т.І. Гундорової, Т.Н. Денисової, Р.І. Доценка, М.Г. Жулинського, Д.В. Затонського, О.М. Зверєва, Д. Карозерса, М. Каулі, О.М. Ніколюкіна, П.В. Палієвського, Ю.В. Палієвської, М.І. Руденко, О.К. Савуренко, Х. Скей, П. Фрай – досліджено характерні риси поетики письменників, запропоновано оригінальні

інтерпретації творів, втілено спроби визначити роль і місце їхніх творчих доробків у літературному процесі першої третини ХХ століття. Не можна оминати увагою, що науковий інтерес багатьох літературознавців, зокрема Д. Карозерса, І.О. Кашкіна, І.Ю. Немченко, О.М. Ніколюкіна, Х. Скея, Д. Фергюсона, Е. Холмса, О. Тангян, І.К. Цюп'як було спрямовано саме на малу прозу Фолкнера і Хвильового. Здійснювалися також спорадичні спроби порівняти поетику новел особно Фолкнера і Хвильового з творами інших письменників означеного періоду на основі порівняльно-історичного підходу (М. Данелія, О. Вечірко). Водночас попри пильну увагу та постійний інтерес науковців до постатей цих митців засвідчуємо відсутність дослідження з теми, винесеної у назву реферованої дисертації. Науково-доцільним є саме порівняльно-типологічне дослідження творчої спадщини американського й українського письменників у розрізі одного жанру. Воно дозволяє висвітлити ще недостатньо досліджені аспекти цієї сфери пошуків відомих авторів, заглибитися в типологію їхніх художніх систем і, зрештою, виявити сходження та відмінності в літературно-естетичних тенденціях України та США ХХ ст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проводилося згідно з планом науково-дослідницької роботи кафедри зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка в рамках комплексної кафедральної теми “Проблематика і типологія жанрів”. Тему дисертації затверджено вченою радою Кам'янець-Подільського державного університету 26 квітня 2007 року (протокол № 4) та схвалено на засіданні Бюро наукової ради НАН України з проблеми “Класична спадщина та сучасна художня література” 16 жовтня 2007 року (протокол № 4).

Мета роботи – виявити типологічні відповідності та індивідуально-авторські особливості психопоетики Фолкнера і Хвильового, втілені в жанрах малої прози.

Досягнення поставленої мети добачається через детальний аналіз формально-змістових складових малої прози письменників і відповідно передбачає розв'язання низки конкретних завдань, основними з яких є такі:

- 1) визначити теоретичні аспекти феномену психологізму як літературознавчої категорії та окреслити суть поняття “новітнього психологізму”;
- 2) висвітлити основні напрями рецепції малої прози Фолкнера і Хвильового у літературознавчих дослідженнях;
- 3) охарактеризувати чинники формування “новітнього” психологізму в малій прозі аналізованих авторів;
- 4) виявити типологічні збіги та відмінності у сюжетно-композиційних, хронотопних та наративних формах психологізму;
- 5) з'ясувати роль оніричної парадигми в психопоетиці письменників;
- 6) проаналізувати індивідуально-авторську специфіку “жестового” психологізму;

7) дослідити спільні та відмінні ознаки мовно-стильової маніфестації психологізму в новелістиці Фолкнера і Хвильового.

Об'єктом дослідження є новелістика Хвильового (“Синій листопад”, “Заулок”, “На глухій шляху”, “Я (Романтика)”, “Арабески”, “Лілюлі”, “Мати”, “Сентиментальна історія”) і мала проза Фолкнера (“Троянда для Емілі”, “Брошка”, “Коли настає ніч”, “Дельта восени”, “Червоне листя”, “Вош” та ін.).

Предметом безпосереднього вивчення обрано співвідношення письменницьких поетикальних систем у межах малої прози на рівні форм і засобів психологізму, їх порівняльно-типологічне зіставлення.

Теоретико-методологічну основу дисертації становлять ідеї сучасного порівняльного літературознавства, зокрема праці В.В. Будного, Р.Т. Гром'яка, Д. Дюришина, В.М. Жирмунського, М.М. Ільницького, Д.С. Наливайка; роботи Л.Я. Гінзбург, Ю.Г. Еткінда, А.Б. Єсіна, Н.В. Зборовської, Ю.Б. Кузнецова, І.В. Страхова, В.В. Фащенко, що стосуються питань психологічного аналізу в художній практиці; а також дослідження теоретиків та істориків зарубіжної та української літератур – М.А. Анастасьєва, Т.І. Гундорової, Т.Н. Денисової, М.Г. Жулинського, Д.В. Затонського, С.Д. Павличко та інших.

Методи дослідження. Мета та завдання дослідження зумовили використання принципів порівняльно-історичного, типологічного та комплексно-системного підходів до вивчення обраних літературних явищ, що створювало підстави для з'ясування особливостей психопоетикальних систем Фолкнера і Хвильового. Застосування методу філологічного аналізу уможливило розкриття форм і засобів відтворення внутрішнього світу персонажів у малій прозі письменників. На певних етапах роботи застосовувався також герменевтичний метод, що сприяв ґрунтовному тлумаченню художніх текстів.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній вперше спадщина Фолкнера і Хвильового у форматі малої прози є предметом компаративного дослідження. Встановлено типологічно подібні риси психопоетики авторів на рівні сюжетно-оповідних форм (редукція фабульної подієвості, інтеріоризації сюжету, структурування тексту за рахунок асоціативних зв'язків і мотивних комплексів, актуалізація онейросфери) і мовно-стильових домінант психологізму (домінування “жестового” психокоду та “психофізіономічного” паралелізму, дифузія голосів героя і оповідача, архітектонічна поліфонія діалогів, дорефлективність внутрішнього мовлення).

Теоретична цінність дисертації полягає в тому, що в ній уточнюється поняття “новітнього психологізму”, проводяться типологічні паралелі між психопоетикальними системами різнонаціональних авторів, що сприяє з'ясуванню загальних закономірностей розвитку модерністської літератури в аспекті оновлення засобів вираження внутрішнього світу людини.

Практичне значення дисертаційної роботи полягає у можливості використання її

результатів як у загальних літературознавчих курсах у вищих навчальних закладах, так і на спецкурсах та спецсемінарах, присвячених проблемам сучасної американо-української компаративістики, а також вивченню творчості Фолкнера і Хвильового.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації оприлюднювалися на наукових міжнародних конференціях: “Мова і культура” (Київ, 2008), “Мова, культура і соціум у гуманітарній парадигмі” (Кам’янець-Подільський, 2007, 2009), “Актуальні проблеми американознавства” (Київ, 2008), “Сучасні проблеми епітетології” (Кам’янець-Подільський, 2009), “Іноземномовна комунікація: здобутки та перспективи” (Тернопіль, 2008); на всеукраїнських конференціях: “Сучасний стан і перспективи дослідження германських мов та проблеми перекладу” (Житомир, 2009), “Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень та навчання іноземних мов” (Хмельницький, 2008); на VII Міжвузівській конференції молодих учених “Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських і германських мов і літератур” (Донецьк, 2009); на щорічних наукових конференціях викладачів, докторантів та аспірантів Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2007, 2008, 2009 рр.).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 18 статей (із них 9 – у фахових виданнях, включених до переліку ВАК України).

Структура дисертації зумовлена загальною концепцією та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел (243 позиції). Загальний обсяг дисертації – 221 с.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації, її актуальність і наукову новизну, визначено мету, завдання, об’єкт, предмет і методи дослідження, окреслено теоретичне і практичне значення роботи, подано інформацію про апробацію наукових положень дисертації.

Перший розділ дисертації **“Теоретичні та історико-літературні аспекти дослідження”** містить характеристику основних понять роботи та напрямків дослідження художньо-естетичної спадщини Фолкнера і Хвильового, зокрема, в жанрах малої прози.

У підрозділі 1.1 **“Основні напрями вивчення новелістики М. Хвильового”** простежуються тенденції сприйняття художньо-естетичної спадщини Хвильового від прижиттєвої критики до сьогодення. На підставі аналізу розмаїття концептуальних підходів до осягнення художнього світу письменника (праці В.П. Агєєвої, Ю.М. Безхутрого, І.М. Констанкевич, І.Ю. Немченко, М.І. Руденко, І.К. Цюп’як) у реферованій дисертації виокремлено провідні напрямки вивчення його творчості: 1) визначення місця й ролі письменника у літературному процесі 1920–1930-х років; 2) з’ясування особливостей поетики письменника на жанрово-композиційному рівні; 3) вивчення інтертекстуальних чинників організації тексту й мета тексту автора; 4) встановлення співвідношення в художній

системі письменника елементів класичної й модерністської поетики.

При з'ясуванні особливостей авторської моделі дійсності, сутнісних ознак поетики та художньо-естетичних домінант у прозі Хвильового дисертант доходить висновку про дотичність письменника до модерністської естетичної системи, що визначило основні характеристики психологізму у новелах митця: визивна умовність і гротескність психологічного малюнку, алогізм, відсутність причинно-наслідкових ланцюжків у мотивуванні вчинків персонажів.

У підрозділі 1.2 *“Мала проза В. Фолкнера як об’єкт наукового дискурсу”* констатовано, що в обширній світовій “фолкнеріані” новелістика митця займає порівняно невеликий сегмент, що включає в себе два напрями досліджень, об’єктом яких є мала проза автора: 1) узагальнюючі праці (Д. Карозерс, Х.Х. Скей, Д. Фергюсон, Е. Холмс, Д.В. Затонський, О.М. Зверев, І.О. Кашкін) та 2) праці, в яких розглядаються окремі аспекти новелістичного новаторства автора, зокрема сюжетна структура, функції розповідача, “сміхове слово” (Дж. Карозерс, М.Ю. Асаніна, М.С. Данелія, І.В. Развінова, О.Ю. Тангян). При цьому виявлено помітний дефіцит робіт узагальнюючого плану щодо новелістичної поетики автора, а також відсутність праць, в яких системно висвітлюється своєрідність психологізму Фолкнера.

У підрозділі 1.3 *“Теоретичні аспекти дослідження малої прози”* з’ясовуються жанрові особливості малої прози загалом та у парадигмі модерністського мистецтва, зокрема. Особливу увагу звернено на проблему співвідношення новели та оповідання у системі прозаїчних жанрів. Відзначено, що відсутність єдиного і вичерпного визначення новели, суперечливість дослідницьких думок щодо окремих її жанрових ознак, багатоаспектність самих дефініцій новели та оповідання значно ускладнюють розгляд даного питання. Зазначено, що на початку ХХ століття традиційні жанрові атрибути новели трансформуються. Перш за все, відбувається переорієнтація змістового вектора: від зовнішньої дії до внутрішнього світу людини; на структурному рівні спостерігається звуження горизонту оповіді від всевідання до кута зору героя, що стає повним розривом із попередньою новелістичною традицією об’єктивованої оповіді і спричиняє порушення її строгої тектонічної будови.

У підрозділі 1.4 висвітлюється сучасний стан *“методології дослідження психологізму в малих жанрах”*. З’ясовуючи сутність понять художнього психологізму та психопетики, дисертант розмежовує їх й услід за В.В. Фащенко трактує психологізм як “універсальну, родову якість художньої творчості. Його предметом є відображення внутрішньої єдності психічних процесів, станів, властивостей і дій, настроїв і поведінки людини, а також соціальних груп і класів”¹. Натомість на позначення складних процесів вираження в літературі співвідношення внутрішнього через зовнішнє, думки через слово здобувач послуговується терміном психопетика (Ю.Г. Еткінд).

¹ Фащенко В. В. У глибинах людського буття. Етюди про психологізм літератури / В. В. Фащенко. – К. : Дніпро, 1981. – С. 49.

У дисертації наведено також найбільш релевантну щодо предмета дослідження та вичерпну класифікацію типів психологізму, запропоновану літературознавцями М.П. Кодаком, О.М. Ієзуїтовим, Ю.Б. Кузнецовим: подійно-динамічний (дійовий), аналітико-інтроспективний (споглядальний), діалектико-синтетичний (синтетичний). При цьому наголошується на існуванні двох відмінних підходів до відображення внутрішнього світу людини: 1) коли увага письменника спрямована, перш за все, на зовнішні вияви персонажа – поведінку, вчинки, дії – і через них розкриваються внутрішні процеси; 2) коли увага зосереджується на внутрішньому світі людини – на думках, почуттях, переживаннях, процесах свідомості, що зумовлюють певні вчинки героя.

Простежуючи еволюцію психологізму в літературі першої третини ХХ століття, дисертант робить висновок про актуалізацію його синтетичної форми, так званого “новітнього” психологізму. Його ознаки спостерігаються у відході від прямих форм у передачі роздумів та переживань героїв на користь непрямих. Модерністська новела відмовляється від аналітичного спостереження та раціоналістично вивіреного трактування внутрішнього світу особистості. На передній план виходять приховані душевні колізії персонажів, вплив рефлексій, коливання емоцій та миттєва зміна почуттів, зазвичай без акцентованої фіксації драматичних переходів одного почуття і думки в інші, без властивого “класичній” психологічній прозі детального простежування найменших причинно-наслідкових зчеплень та мотиваційних чинників. Натомість домінує психологічна невизначеність, імпульсивність, дискретність та непорядкованість внутрішнього мікрокосму персонажа.

Другий розділ дисертації **“Сюжетно-композиційні та оповідні форми втілення психологізму”** складається із п’яти підрозділів, у яких досліджуються особливості структурно-наратологічних аспектів психопоетики письменників.

У підрозділі 2.1 **“Сюжет і характерологія”** здійснюється зіставний аналіз новелістичної сюжеттики Фолкнера і Хвильового. Обидва письменники є новаторами у плані сюжетно-композиційної організації малої прози. Спрямованість інтересу митців до специфічного буття – психіки індивіда – позначилася на особливостях сюжетобудови творів, в першу чергу, послабленні власне сюжетної інтриги, нівелюванні зовнішньої події. Аморфність зовнішньої дії компенсується колосальною інтенсифікацією внутрішнього життя. Письменники змальовують тривогу, емоційну напругу, психічні стани людини у моменти душевного надлому чи драматичних переживань, відтак сюжет стає безпосередньою трансляцією сценарію внутрішнього “я” персонажа. При цьому Хвильовий першорядне значення надає виражальним засобам, які моделюють інтимну атмосферу піднесено емоційних переживань, тобто ліризму та поетичним імпресіям, що особливо оприявнюється у новелах “Арабески”, “Лілюлі”, “Редактор Карк”, “Дорога й ластівка”, тоді як Фолкнер намагається вийти за межі традиційної оповіді шляхом уведення у сюжетну канву численних вставних сцен та епізодів, щоразу відхиляючись від основної дії, як це

відбувається, зокрема, в оповіданнях “Вош”, “Дельта восени”, “Честь”, “Чорний блазень”. Крім того, у Хвильового (особливо у збірці “Сині етюди”) зовнішня подія ледве проглядається за лаштунками мовної гри, повністю уводиться в оповідну канву, тоді як американський письменник не відмовляється від сюжетного стрижня і “грає” саме з композиційними елементами сюжету, порушуючи їх хронологічний порядок. Зокрема, Фолкнер часто використовує коловоротну матрицю організації сюжету, за якої психологічне підґрунтя чи передісторія події розкривається в основній частині оповідання, а наслідки описуються на початку та в кінці (“Троянда для Емілі”, “Еллі”, “Дядечко Віллі”, “Запах вербени”, “Перемога”, “Честь” тощо).

Мозаїчне компонування сюжетних сцен та картин у новелах Фолкнера споріднене із спонтанним чергуванням сенсорних та візуальних образів у творах Хвильового. Це говорить про подібність у використанні монтажу як парадигмального структуротвірного принципу модерністської оповідної поетики обох авторів, що дає змогу не лише створити ємний внутрішній світ персонажа, а й співвіднести його із категоріями часу та простору.

З’ясування ролі хронотопних засобів психологізму у новелістиці митців здійснюється у підрозділі 2.2 **“Хронотопні чинники психологізму”**. Акцентується, що вибудований Фолкнером та Хвильовим часо-просторовий континуум органічно вписується у парадигму модерністських пошуків літератури першої третини ХХ століття з її зверненістю до міфопоетичного сприйняття простору і часу, постійним змішуванням та накладанням часових планів, циклічністю, асиметричністю.

Зіставний аналіз часо-просторових відношень у малій прозі обох письменників виявляє, що особливо наочною точкою зближення їх хронотопних систем є високий ступінь суб’єктивованої антропологізації часу і простору. Час не існує окремо від суб’єкта у ньому, є домінантою потоку свідомості. Його формує безперервна зміна думок, почуттів, миттєвих спогадів, асоціацій, що зливаються в одному моменті “біжучого теперішнього”. У такому часовому вимірі існують герої усіх Фолкнерових оповідань. Показовою є новела “Нога”, де психологічно пережита мить набуває протяжності, а життя оцінюється персонажем з позицій конкретного моменту духовних переживань. Аналогічну тенденцію спостережено й у збірці Хвильового “Сині етюди”, в першу чергу, в оповіданнях “На глухій шляху”, “Вступна новела”, “Силуети”, “Редактор Карк”, де минуле, теперішнє та майбутнє співіснують у моменті одновимірного сприйняття особистісного “я”.

З-поміж типологічно подібних прийомів та засобів втілення відносності та цілісності часу насамперед вирізняє: стискання (рідше розтягування) часу, зупинка часу стоп-кадром, накладання різних часових планів, матеріалізація часу. Виявлено також функціональне значення прийому асоціативної ретроспекції, що є догідним засобом об’єктивації актуальних психічних станів персонажів як у низці оповідань Фолкнера (“Письменник у себе вдома”, “Червоне листя”), так і у Хвильового (“Редактор Карк”, “Арабески”).

Ще однією типологічно подібною рисою поетики хронотопу в малій прозі Фолкнера і

Хвильового є взаємодетермінація внутрішнього світу особистості і просторових параметрів її існування. Зокрема, крізь призму просторових образів верху (низу), порогу, вікна, сходів письменники моделюють психоемоційні стани персонажів в оповіданнях “По той бік”, “Троянда для Емілі”, “Брошка”, “Западина” та “Заулок”, “Я (Романтика)”, “Дорога й ластівка”, “Солонський яр”.

Інтеграція художнього світу навколо душевних колізій героїв у малій прозі Фолкнера і Хвильового забезпечується принципом мотивної організації тексту. Характерні для цих письменників сурідно-типологічні мотиви досліджуються у підрозділі 2.3 *“Мотив у системі психопоетики”*. Визначено, що подібність мотивних комплексів у малій прозі авторів зумовлюється насамперед екзистенційною природою конфлікту. Мотивіка творів як Фолкнера, так і Хвильового закорінена на акцентуванні психологічних станів тривоги, безвиході, відчуження, нудьги, страху, що дає письменникам можливість показати особистість у складних стосунках мікросмосу людини зі світом соціальним, природним, космічним. Трагізм світосприйняття, відчуття приреченості, гнітючий емоційний настрій характеризує персонажів новел Хвильового “Лілюлі”, “Редактор Карк”, “Заулок”, “Мати” та оповідань Фолкнера “Золотий край”, “Чорний блазень”, “Пенсільванський вокзал”. Констатовано, що мотив духовної самотності як у автора “Синіх етюдів”, так і у американського письменника, постійно супроводжується іншим, певною мірою визначальним, – мотивом смерті, що підтверджує близькість обох авторів до екзистенціального світосприйняття. Вказаний мотив набуває найрізноманітніших варіацій: загибель, кінець, занепад, поразка тощо.

Зближує двох авторів і розробка мотиву двійництва (дискретність психіки, розщеплення особистості, амбівалентність життєсприйняття), що сповнюється характерних модерністських конотацій. Водночас різниця письменників спосіб художньої актуалізації проблематики, пов’язаної з цим мотивом. Фолкнер увиразнює розбалансованість психічного стану свого героя через роздвоєння внутрішнього голосу протагоніста, оприявнюючи у такий спосіб сферу несвідомого (“Вош”, “Брошка”, “Carcassonne”), що корелює з уявленнями З. Фрейда про триструктурну природу психіки людини. Натомість Хвильовий, моделюючи ситуацію розщеплення особистості, водночас протиставляє двох, або кількох персонажів, які втілюють приховані і стримані потяги, бажання чи страхи людини (“Я (Романтика)”, “Пудель”). Така модифікація мотиву двійника українським письменником певною мірою кореспондує із поняттям Тіні, що в аналітичній психології К.Г. Юнга трактується як “підсвідома протилежність того, що індивід наполегливо стверджує у своїй свідомості...”².

Предметом аналізу у підрозділі 2.4 *“Онїрична парадигма психопоетики”* є типологія

² Юнг К. Г. Архетип и символ / К. Г. Юнг. – М. : Ренесанс, 1991. – С. 233.

художніх засобів репрезентації сфери несвідомого психічного життя особистості у малій прозі Фолкнера і Хвильового. З'ясовано, що у своїх шуканнях індивідуальної форми художнього втілення дискретної структури психіки людини доби соціальних зламів та катастроф обидва письменники закономірно і “в один голос” звертаються до ірраціонального виміру особистості, закономірно при цьому виходячи на концепти сну, видіння та марення. Ці опосередковані психічні реакції на довкілля, як зазначає І. Лімборський, свідчать про наявність підсвідомого в персонажах і розкривають складний механізм поведінки та вчинків людини, яка доведена драматичними обставинами до спонтанних спалахів “потoku свідомості”, що вибудовується за законами не логіки, а внутрішніх асоціацій та зближень. Акцентовано, що попри спільний творчий інтерес до онейросфери обидва автори проявляють зацікавленість до різних видів “відсторонення” свідомості: Фолкнер надає перевагу зображенню видінь та марень (стан “неповної фактивності”), що простежується у новелах “Німфолепсія”, “Carcassonne”, “Нога”, натомість Хвильовий вдається до таких засобів психологічної характеристики героя, як сон та сновидіння (“Із Вариної біографії”, “Арабески”, “Мати”, “Сентиментальна історія”).

У підрозділі 2.5 досліджено типологічні особливості **“Пейзажу та інтер’єру як засобів психологізації оповіді”**. Поетика пейзажу Фолкнера і Хвильового абсорбувала найновіші тенденції “духу часу”: посилення ліричного та суб’єктивного начала, асоціативно-опосередкований принцип зв’язку життя природи і людини. Детальний зіставний аналіз пейзажних фрагментів із творів Фолкнера (“Дельта восени”, “Перемога”, “Містраль”, “Посушливий вересень”) та Хвильового (“Редактор Карк”, “Синій листопад”, “Заулок”, “Елегія”, “Я (Романтика)”) показує, що письменники віддають пріоритет відтворенню картин природи у суб’єктивному сприйнятті героїв, шляхом фіксації миттєвих вражень та відчуттів, що водночас розкриває психічний стан, мінливі настрої та драматичні переживання персонажа. Отож у пейзажах обох авторів має місце поєднання імпресіоністичних та експресіоністичних елементів.

Показовим є також збіг домінантних елементів пейзажу. Особлива увага приділяється індивідуально-авторській парадигмі образів дощу, пилу / диму / куряви та пейзажним образам, що мають сенсорну природу. За допомогою світлових, звукових, запахових імпресій митці відтворюють примхливий перебіг психічних процесів.

У контексті художнього простору новелістики Фолкнера та Хвильового поруч із пейзажними описами виділяється й психологічно сугестивний, асоціативно багатоплощинний інтер’єр. Прикметно, що у низці новел обох митців предмети інтер’єру несуть відбиток індивідуальностей персонажів, будучи “заангажованими” в систему психологізму як посилюючі ретранслятори їхньої духовної сутності.

У третьому розділі дисертації **“Мовно-стильові домінанти психологізму”** охарактеризовано засоби й елементи психопоетики аналізованих авторів, що знаходять вираження

на рівні предметно-зображальної, наратологічної та мовленнєвої структури тексту. Зокрема, у підрозділі 3.1 розкрито специфіку прийому *“жестового” психологізму*. З’ясовано, що провідною рисою індивідуально-авторської парадигми обох письменників у портретуванні персонажів виступає не вербальна детермінація психічних станів, а їх зовнішня демонстрація. Суголосно загальним художньо-естетичним тенденціям часу та відповідно до жанрової специфіки малої прози Фолкнер і Хвильовий не вдаються до розлогих описів зовнішності, а прагнуть закарбувати щохвилинний настрій та миттєві порухи внутрішнього світу героя за допомогою міміки та пантоміміки, тобто *“видимої мови душі”* (В. Фащенко). Характерною для обох письменників особливістю прийому *“жестового” психологізму* є ще й те, що зовнішність персонажів передається у безперервному русі, динаміці, мінливості психіки. Водночас тут мають місце і відмінності: автор *“Синіх етюдів”* виокремлює *“скупі”* подробиці *“видимої мови душі”* персонажа, мимохіть вкраплюючи у розповідь спорадичний, *“ізолюваний”* жест; натомість Фолкнер фокусує увагу на функціональній пластичності тілорухів, еволюції окремої деталі.

У підрозділі 3.2 *“Мовленнєва “поведінка” персонажа”* йдеться про особливості репрезентації зовнішнього мовлення персонажів у новелістиці Фолкнера і Хвильового. Пріоритет діалогічного мовлення допомагає письменникам розставити психологічні акценти в характеристиці головних героїв творів, прояснити їх сутнісні психоемоційні риси. Особлива увага надається аранжуванню діалогів, що виявнюється у двох аспектах: по-перше, авторські репліки, ремарки, коментарі як художня репрезентація немовних комунікативних факторів (інтонація, міміка, жести); по-друге, лексико-синтаксична організація: манера мовлення, характер лексики, стилістичне забарвлення, еліптичні та парцелятивні конструкції. Засвідчено низку суголосних ознак цієї сфери поетики письменників: підтекст, драматизація, імпульсивність і позірна невмотивованість подання реплік, алогічність окремих фраз. Відтак констатовано, що діалоги митців завжди є непрямою формою еманатії актуальних психічних станів людини, розгортанням тих переживань, емоцій та підсвідомих імпульсів людини, що оволодівають нею *“тут і зараз”*.

Відправним пунктом підрозділу 3.3 *“Особливості внутрішнього мовлення”*, де проводиться зіставлення художніх структур та домінуючих засобів у зображенні мовомислення героїв у новелістиці Фолкнера і Хвильового, є спільні для обох письменників уявлення про роботу людської свідомості як життєвого потоку переживань особистості, взятих ще до рефлексії. Виявляючи пильну увагу до сфери людської свідомості, митці водночас акцентують різні її особливості: український автор прагне зобразити моментальний зріз свідомості з усією миттєвістю, мінливістю, калейдоскопічністю відчуттів, асоціацій, вражень, спогадів, тоді як американський новеліст вирізняється своїм наміром показати густину, інтенсивність, складність мисленнєвого процесу.

Включенням чуттєвого, вольового та емоційного компонентів до феномену свідомості

письменники розгортають внутрішнє мовлення персонажа як пряму форму репрезентації його внутрішнього світу і актуалізують його як у традиційній формі внутрішнього монологу / діалогу, так і у характерному для модерністської літератури прийомі потоку асоціацій та імпресій.

Дослідженню “*лексико-граматичних та синтаксичних засобів психологізму*” у малій прозі Фолкнера і Хвильового присвячено підрозділ 3.4, в якому доводиться, що система авторських художньо-зображальних засобів спрямована на те, щоб якомога точніше та рельєфніше виявити глибинні психологічні процеси людини. Поряд з тим початкове зіставлення мовно-стильових тенденцій у малій прозі авторів виявляє, на перший погляд, полярні, але однаково суголосні загальним закономірностям розвитку модерністської літератури явища: у Хвильового – це фрагментарність, уривчастість та лаконізм, а у Фолкнера – синтаксична ускладненість, пролонгація та ретардація. Така художня структура підтримується типовими для порівнюваних письменників прийомами та засобами: порушенням формально-граматичних норм, хаотичним нагромадженням слів і речень, лексико-синтаксичними повторами, настійливими нагнітаннями синонімів, однотипними тропами, неорганічними вкрапленнями книжної лексики чи макаронічної мови тощо.

У **Висновках** підводяться підсумки проведеного дослідження. Зазначається, що в літературі початку ХХ ст. на ґрунті розпаду характеру й водночас усвідомлення глибин людської душі, суперечливості й непередбачуваності її проявів складаються нові форми психологізму, що зумовлюють суттєві зміни в ідейно-тематичному, композиційному, образному ладі творів. Визначальною рисою новітнього психологізму є відмова від аналітичних способів на користь синтетичних, домінування непрямих форм вираження психічних станів людини. Догідним матеріалом для втілення цих ідейно-естетичних тенденцій стала мала проза, у якій психологізм першочергово корелює з такими її жанровими особливостями, як одномоментність зображення, напруженість, інтенсивність, відхід від медитативності. Письменники не намагаються деталізувати внутрішній світ своїх героїв, описати та пояснити кожний душевний порух, а прагнуть віднайти та опосередковано відтворити психологічний настрій, домінанту внутрішнього життя особистості. За умов, коли психологічні мотиви алогічних вчинків персонажа виносяться “за текст”, ніяк не коментуються, утверджується “прихований” психологізм.

У напрямку до психологізму змінюється і сама мала проза: трансформуються її основні жанротворчі ознаки – сюжетність та розповідність, що спостерігається у зміщенні оповідного вектора від зовнішньої дії та описовості до концентрації внутрішнього світу людини, із властивими йому імпульсивністю, дискретністю, невизначеністю та позірною невпорядкованістю. Малий жанр вже не має справу із сформованим, цілісним характером, а з його граничною індетермінованістю, конфліктністю та деструкцією. Звідси й основний інтерес до переломних станів душі, психічного зламу та внутрішньої кризи особистості.

Яскравим прикладом оприсутнення зазначених мистецьких процесів є мала проза Фолкнера і Хвильового. Обидва письменники вважаються визнаними майстрами малого жанру. В їхніх творах на перший план висуваються проблеми руйнації особистості, розпаду психіки, що втілюється головним чином в опосередкованих формах прояву внутрішнього життя, зокрема на сюжетно-композиційному рівні оповіді.

Зміщення фокусу на окрему особистість, на буття людської душі закономірно веде до редукції фабульної подієвості та інтеріоризації сюжету. Сюжетні акценти переносяться на відтворення суперечливої сфери почуттів, рефлексій, душевних порухів персонажів, що особливо наочно демонструють оповідання Фолкнера “Вош”, “Честь”, “Троянда для Емілі” та новели Хвильового “Я (Романтика)”, “На глухій шляху”, “Синій листопад”. Такий сюжетний рух визначає особливості художньої структури творів: причинно-наслідкові зв’язки відходять у підтекст, ховаючись за показною хаотичністю вербальної тканини (Хвильовий), або ж – на маргінеси твору, набуваючи ролі подієво-психологічного прецеденту функціонування внутрішнього сюжету (Фолкнер). Типологічно подібною рисою художньої структури новел є розгортання концентричного сюжету, дія якого акумулюється у світі особистісних переживань персонажів; елементи сюжету компонуються за принципом мозаїки, внаслідок чого зумовлюючі чинники подій завуальовуються, а окремі частини тексту поєднуються за допомогою асоціативних зв’язків і мотивних комплексів; власне самі ці частини становлять низку розрізнених фрагментів внутрішнього життя людини.

Відсутність традиційної сюжетної схеми у малій прозі аналізованих авторів узгоджується з “неканонічністю” хронотопних параметрів буття їх персонажів, облігаторно співвіднесених із внутрішнім світом людини. Час у новелах Фолкнера і Хвильового не існує окремо від суб’єкта в ньому, звужується до окремої миті особистісних духовних переживань, що абсорбує в себе і враження з минулого, і сугестивні рефлексії теперішнього, і проекцію можливого розвитку майбутніх подій. Усе це зливається в одному моменті – одновимірному вияві людського “я”. Для Фолкнера найсуттєвішим у цьому плані є те, що минуле існує одночасно з теперішнім, відтак психологічно пережиті моменти реалізуються як візійні картини у свідомості персонажів, які переживають їх заново. У автора “Синіх етюдів” минуле також співіснує із теперішнім, проте в іншій площині – як ірреально-минулий, безповоротний стан, що в реальності “пульсує” лише у спогадах.

Інтеграції художньої єдності навколо психоемоційної ситуації у новелістиці Фолкнера і Хвильового сприяє мотивна організація тексту. Мотивіка малої прози митців глибоко змістовлена екзистенціальним світосприйняттям і планомірно закорінена на акцентуванні психологічних станів тривоги, безвиході, відчуження, нудьги, страху, що дає письменникам можливість показати особистість у складних стосунках мікрокосмосу людини зі світом соціальним, природним, космічним. Форми втілення екзистенціальних мотивів, спроектованих у

внутрішній світ особистості, в обох авторів однотипні й водночас досить варіативні: елементи композиції, лейтмотивні фрази, предметні символи, колористична палітра, музика, звуки тощо.

Співзвучним духу перехідної доби є обопільне прагнення письменників до моделювання ситуацій, в яких герої перебувають на межі реального, фізичного і потойбічного, метафізичного, що зумовлено змінами у світобаченні та прагненням відтворити дискретну структуру психіки людини доби соціальних зламів та катастроф. Відтак невід'ємною складовою психічної сфери персонажів є підсвідомі імпульси, нерозрізнення реальності та ілюзії, мрії та дійсності. Водночас попри суголосні вихідні установки авторів щодо використання оніричної парадигми як засобу проникнення у глибинно-психологічні виміри людини вони проявляють художній інтерес до відтворення різних видів затьмарення свідомості і порушення усталених норм поведінки і світосприйняття. Якщо Фолкнер у своїх підкреслено модерністичних оповіданнях “Німфолепсія”, “Carcassonne”, “Нога” надає перевагу зображенню видінь та марень (стан “неповної фактивності”), то Хвильовий тяжіє до використання таких засобів психологічної характеристики героя, як сон та сновидіння, що актуалізується, в першу чергу, у новелах “Із Вариної біографії”, “Арабески”, “Мати”, “Сентиментальна історія”.

Продуктивними типологічними засобами екстервентної психологізації оповіді в обох письменників виявляються пейзаж та інтер'єр, що розкривають внутрішній світ особистості через суб'єктивні враження від навколишнього середовища. Пейзажні замальовки в оповіданнях Фолкнера (“Дельта восени”, “Перемога”, “Містраль”, “Посушливий вересень”) і новелах Хвильового (“Редактор Карк”, “Синій листопад”, “Заулок”, “Елегія”, “Я (Романтика)”) рідняться на ґрунті ліричного світовідчуття і проявляють схожість у власне поетикальному вимірі: картини природи позбавлені конкретно-образної реалістичності, подані деталями-мазками у напівтонах, наділені настроєвістю та легкою імпресіоністичністю, пов'язані з передачею переживань героїв і в такий спосіб органічно вплітаються в емоційно-художню структуру творів.

Типологічно сурідні тенденції до оновлення образного інструментарію психопоетики чітко простежуються і на мовно-стильовому рівні малої прози Фолкнера і Хвильового. Особливо наочним пунктом зближення двох авторів є намагання відтворити внутрішній світ людини за допомогою невербального коду в кінетичній поведінці. Звідси постулювання прийому “жестового” психологізму та “психофізіономічного” паралелізму у поезиці портретування героїв, який дозволяє з більшою повнотою та рельєфністю виявити внутрішні психологічні процеси особистості, оскільки широко залучає багату рефлексорну та фізіологічну сферу людської поведінки.

Збіги та типологічні відповідності у психопоезиці обох письменників виявляються також на рівні організації зовнішнього мовлення персонажів. Його змістове наповнення реалізується через накладання голосу героя, в першу чергу, на діалоги. Діалогічні ситуації в оповіданнях обох письменників дають змогу простежувати динаміку станів та настроїв героїв з багатоплановим

психологічним проникненням та фізичною наочністю, оскільки переживання тут цілком підкоряє собі змістову та формальну сторону мовлення. Суголосною рисою в актуалізації мовленнєвої характеристики персонажів письменників є еманация психоемоційних реалій персонажа через аранжування та архітектоніку діалогів, структурними елементами яких виступають, по-перше, авторські репліки, ремарки, коментарі як художня репрезентація немовних комунікативних факторів (інтонація, міміка, жести); по-друге, лексико-синтаксична організація: манера мовлення, характер лексики, стилістичне забарвлення, еліптичні та парцелятивні синтаксичні конструкції. Домінантними ознаками цієї сфери поетики письменників є лаконічність, динамізм, драматизація, підтекст, ізоморфізм вербальних та аудіальних вражень.

Безпосереднє відтворення ментального життя свідомості героїв у новелах Фолкнера і Хвильового реалізується за допомогою внутрішнього мовлення, яке тяжіє до переходу в потік свідомості. Будучи типологічно близькими за розумінням людини, складу її психіки та природи свідомості, обидва митці презентують мислення своїх персонажів не у вигляді чітко вибудованої, логічно впорядкованої низки умовиводів, а як буденний потік переживань, вражень, асоціацій та емоцій, взятий ще до рефлексії, до раціонального осмислення. У центрі обопільного інтересу та пильної уваги письменників знаходиться людина із “розірваною” свідомістю, яка втратила цілісність та визначеність характеру, набувши при цьому плинності, мінливості, конфліктності, підкреслено суб’єктивного світосприйняття. І Фолкнер, і Хвильовий втілюють зазначені сутнісні особливості мислення у внутрішньому мовленні героїв у низці однорідних особливостей: уривчастість, фрагментарність, діалогічність, предикативність, синтаксична ускладненість.

Виявляючи пильну увагу до сфери людської свідомості, обидва митці водночас акцентують різні її особливості: український автор прагне відтворити моментальний зріз свідомості з характерними ознаками мінливості, калейдоскопічності відчуттів, асоціацій, вражень, спогадів, тоді як американський новеліст вирізняється наміром показати густину, інтенсивність, ускладненість мисленнєвого процесу. Подібні різноспрямовані художні шукання обох письменників обумовлюють використання системи лексико-граматичних та синтаксичних поетикальних прийомів та засобів, які в основі своїй мають подібні завдання – відтворити дискретну структуру психіки людини доби соціальних зламів та катастроф, показати внутрішнє життя особистості як складну, об’ємну, багатощарову психічну структуру.

Поряд із типологічними збігами і відповідниками у психологізмі Хвильового і Фолкнера виразно засвідчено й індивідуально-авторські прояви: для українського письменника більш характерною є увага до соціопсихологічної сфери людини й актуалізація відповідних чинників внутрішнього конфлікту, для американського – розрив між рівнем індивідуальної психіки і “зовнішніми” процесами, тяжіння до психологічної метафоризації та символізації.

**ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ
ВИКЛАДЕНО У ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:**

1. Семенюк О. В. Композиція у жанровій структурі новели (на матеріалі новелістики У. Фолкнера) / Ольга Семенюк // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – Вип. 33. – С. 154–157.

2. Семенюк О. В. Композиційна специфіка новелістики У. Фолкнера / Ольга Семенюк // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету : Філологічні науки. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2007. – Вип. 15. – Т. 2. – С. 355–358. – (Серія : Філологічні науки).

3. Ситник О. В. Пейзаж як засіб психологічної характеристики у новелах В. Фолкнера та М. Хвильового / Ольга Ситник // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. – Харків : ППВ “Нове слово”, 2008. – Вип. 1(53). – Ч. 1. – С. 141–148. – (Серія : Літературознавство).

4. Ситник О. В. Портрет як засіб екстра-психологізму у новелістиці В. Фолкнера та М. Хвильового / Ольга Ситник // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2008. – Вип. 16. – Т. 2. – С. 205–214. – (Серія : Філологічні науки).

5. Ситник О. В. Лексичні засоби маніфестації психологізму в новелістиці В. Фолкнера і М. Хвильового / Ольга Ситник // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – Вип. 45. – С. 218–222.

6. Ситник О. В. Синтаксичні засоби маніфестації психологізму у малій прозі В. Фолкнера та М. Хвильового / Ольга Ситник // Культура народів Причорномор'я : [Научний журнал]. – Симферополь : Межвузовский центр “Крым”, 2009. – № 156. – С. 140–142.

7. Ситник О. В. Часопросторові маркери внутрішнього світу персонажів у новелах В. Фолкнера і М. Хвильового / Ольга Ситник // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – Вип. 20. – С. 603–609. – (Серія : Філологічні науки).

8. Ситник О. В. Психологічна функція онейросфери у малій прозі В. Фолкнера та М. Хвильового / Ольга Ситник // Наукові записки. – Острого : Вид-во Національного університету “Острозька академія”, 2009. – Вип. 11. – С. 659–666. – (Серія : Філологічна).

9. Ситник О. В. Діалогічне мовлення як засіб психологічної характеристики в новелістиці В. Фолкнера і М. Хвильового / Ольга Ситник // Мова і культура : [Науковий Журнал]. – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2009. – Вип. 11. – Т. V(117). – С. 276–283.

АНОТАЦІЯ

Ситник О. В. Мала проза В. Фолкнера і М. Хвильового : форми та засоби психологізму.

– Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.05 – порівняльне літературознавство. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2010.

У дисертації вперше в українському та зарубіжному літературознавстві здійснюється порівняльно-типологічне дослідження малої прози В. Фолкнера і М. Хвильового. Робота присвячена виявленню типологічних збігів та індивідуально-авторських особливостей психопоетики цих письменників у розрізі одного жанру. З'ясовано, що типологічні паралелі між ними зумовлені усвідомленням складності людської душі й обоюстороннім прагненням до постійних модифікацій, експериментування, оновлення системи художніх засобів втілення специфіки внутрішнього світу особистості. Виявлено, що у творах обох авторів на перший план висувуються проблеми руйнації особистості, розладу психіки, що втілюється головним чином в опосередкованих формах прояву внутрішнього життя, зокрема, на сюжетно-композиційному (редукція фабульної події, хронотопний психологізм, мотивний принцип оповіді, онірична парадигма), оповідному та мовно-стильовому рівнях організації творів.

Ключові слова: порівняльна типологія, мала проза, психологізм, поетика, сюжет, хронотоп.

АННОТАЦИЯ

Сытник О. В. Малая проза В. Фолкнера и Н. Хвильового : формы и средства психологизма. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.05 – сравнительное литературоведение. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. – Тернополь, 2010.

В диссертации впервые в украинском и зарубежном литературоведении проводится сравнительно-типологическое исследование малой прозы В. Фолкнера и Н. Хвильового. Работа посвящена выявлению типологических соответствий и индивидуально-авторских особенностей психопоетики этих писателей. Типологические параллели между ними обусловлены общим стремлением к постоянным модификациям, эксперименту, обновлению системы художественных средств воплощения специфики внутреннего мира индивида, и, собственно, осознанием сложности человеческой души. Установлено, что оба автора на первый план выдвигают проблему разрушения личности, распада психики, что воплощается главным образом в опосредованных формах проявления внутренней жизни, в частности, на сюжетно-композиционном (редукция фабульной событийности, хронотопный психологизм, мотивный принцип повествования, онирическая парадигма), повествовательном и рече-стилевом уровнях организации произведений.

Ключевые слова: сравнительная типология, малая проза, психологизм, поэтика, сюжет,

хронолог.

SUMMARY

Sytnyk O. V. Short stories by W. Faulkner and M. Khvylyovyi : forms and means of psychologism. – Manuscript.

A thesis for the Scholarly Degree of Candidate of Philology in Speciality 10.01.05 – Comparative Literary Studies. – Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. – Ternopil, 2010.

The thesis presents the first attempt in Ukrainian and foreign literature study to carry out a comparative and typological analysis of short stories by W. Faulkner and M. Khvylyovyi. The fundamental factors for the comparison take root in philosophical and aesthetical views of both authors. The tragic existential outlook, the aspiration for aesthetic experimentation and modernization of artistic means, principally new ideas of human's psychology these are not the last points the writers have in common.

It has been proved that either W. Faulkner or M. Khvylyovyi focus on the depicting discrete structure of an individual psychology. It comprises not only consciousness, but also unconsciousness and self-consciousness. Furthermore, basing on the latest scientific discoveries of Z. Freid, C.-G. Jung and W. James, both authors also draw reflexes and physiological sphere into psychological acts of their protagonists. Thus they create a remarkably new type of psychological analysis at the beginning of the XX century, called "modern psychologism". It is symbolic, latent, impulsive psychologism, deprived of determinism, rationalistic explanations, analytical elements and causality. The very essence of this aesthetic technique is in the priority of synthetic principles of writing over analytical ones, and also in preference of indirect forms of psychological analysis to direct ones. The best genre for its actualization is small prose.

The researcher focuses on revelation of typological concurrence as well as special features in psychopoetics of W. Faulkner's and M. Khvylyovyi's short stories. Both American and Ukrainian artists examine disappointed, emotionally exhausted, depressed characters, people at the edge of psychological collapse. To provide a more complete and precise representation of person's inner life they apply mostly indirect forms of psychological analysis. The typological links between the authors are revealed on different levels of their poetics.

The thesis probes a number of typological parallels on the level of composition and plot organization. The emphasis on character's fillings and reflections leads to reduction of external events. Protagonists' actions are unpredictable and illogical, their psychological motives are in the deep context. The chronology of events is broken. This peculiarity is closely connected with the modernistic concept of time, simultaneously developed by W. Faulkner and M. Khvylyovyi in their works. Time here is extremely

subjective category, formed of instantaneous changing components of consciousness.

It is also underlined that the analogy of motif complexes in W. Faulkner's and M. Khvylyovyi's small prose is determined by their existential nature. The dominant existential motives, typical for both authors, are the following: anxiety, desperation, alienation, scare, depression; as well as archetypal motives of Fire, Soil, Water and Air. The application of archetypal images by the writers gives the evidence of discrete structure of human psychology, reveals its unconscious layer.

The dissertation investigates also such modernistic, characteristic to both artists, poetical means as a dream. At the same time, trying to render the transcendent life of the mind, the writers examine different protagonist's psychological states. While W. Faulkner uses in his writing mostly visions and delirium scenes, M. Khvylyovyi depicts his characters dreaming only. This means corresponds to the general narrative technique in their works. It is stressed that both authors present their stories from the points of view of their characters. Due to subjective narration and stream-of-consciousness technique their prose is polyphonic, dramatic and lyrical. Nevertheless, neither W. Faulkner nor M. Khvylyovyi fall into the mere enumeration which in much stream-of-consciousness writing dissolves all drama and reduces the narrative to an unmapped anachronistic chaos of raw consciousness.

The comparative analysis of the short stories by W. Faulkner and M. Khvylyovyi has discovered numerous similarities as well as some peculiarities at the different levels of their small prose poetics. It has been proved that revealed in their works aesthetic tendencies were characteristic to the general literature process at the first part of the XX century.

Key words: comparative typology, small prose, psychologism, poetics, plot, chronotop.

Підписано до друку 27.07.2010 р.
Формат 60 × 90/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір друк. Умов. друк. арк. 0,9.
Умовн. фарб. відб. 1,0. Друк RESO.
Наклад 100 прим. Зам. № 45

Редакційно-видавничий відділ
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027